

opnieuw. Zij is zelf tegelijk haar baby, de tiener van vroeger en de moeder van nu. De ordening van de taal ontbreekt. Trauma verwerken baat niet, want de kwetsing is constant. De therapie bestaat uit het vestigen van imaginaire identificaties, uit het creëren van reële angst en te bevredigen verlangen.

Een dag waar zeven sprekers en twee zangers balanceren op het koord van de taal. De taal, die — omdat hij nooit precies vastlegt hoe het moet zijn — angst en verlangen verbindt. Onder aan die toren lang geleden werd het al verteld: ›Daarom noemde men haar Babel, omdat de Here daar de taal der gehele aarde verward heeft› (*Genesis 11:9*).

Psychoanalyse en de homoseksueel

Een onmogelijke verhouding?

Verslag van

De homoseksueel bestaat niet
— Homoseksuelen en/in analyse [*Gent, 26 november 2014*]

DAVID SCHRANS

In een recent nummer van dit tijdschrift komt Nelleke Nicolai (2014) in haar artikel over ›homoseksualiteiten› tot een opmerkelijke constatering: over homoseksualiteit wordt binnen het psychoanalytische veld nauwelijks nog geschreven want ›het is geen kwestie meer›. Homoseksualiteit is losgeweekt uit een rots van theoretische vooroordelen en wordt door analytici eindelijk erkend in al haar diversiteit wat betreft de objectrelaties. Merkwaardig toch dat men zwijgt wanneer de veelzijdigheid van een fenomeen eindelijk het licht ziet! De studiedag die op 26 november 2014 door uitgeverij Idesça en het Gezelschap voor Psychoanalyse en Psychotherapie te Gent

rond dit thema werd georganiseerd toont gelukkig aan dat de auteur van het geciteerde artikel misschien wat voorbarig was in haar vaststelling. Zich beroepend op het gegeven dat *de* homoseksueel niet bestaat, gaven de sprekers — allen psychoanalyticus of psychoanalytisch psychotherapeut — elk op hun manier aan hoe homoseksualiteit dan wél verschijnt in het veld van de psychoanalyse.

Tom Verhaeghe, de eerste spreker, gaat uit van een brief die Freud schreef aan een bezorgde moeder. Uit haar schrijven kan hij namelijk afleiden dat ze inzit over de homoseksualiteit van haar zoon. In bedekte termen vraagt zij of de psychoanalyse hem hiervan kan genezen. De visie die Freud in zijn antwoord verdedigt, is ondubbelzinnig: homoseksualiteit is slechts één van de vele variaties binnen het menselijke liefdesleven. Indien zij hieraan twijfelt, dient zij slechts het werk van Havelock Ellis erop na te slaan. In het vervolg van zijn vertoog wijdt Verhaeghe zijn toehoorders dan ook in dit werk in, meer bepaald in het boek *Sexual inversion*. Hij volgt het zeer rijk gestoffeerde parcours dat Ellis in zijn boek aflegt, met enkele kanttekeningen. Diens visie week enigszins af van die van Freud. Hoewel beiden uitgaan van een aanvankelijk ongedifferentieerde seksualiteit, besluit Ellis uit een onderzoek bij tachtig homoseksuele mannen tot een erfelijke oorzaak. Freud zal externe voorvallen een veel gewichtiger plaats toekennen. Freud kent de inversie echter veel meer complexiteit toe dan Ellis bereid is aan te nemen. De polymorf perverse seksualiteit gaat immers over meer dan enkel externe invloeden. Zij kent haar oorsprong in de drift, die component van de freudiaanse metapsychologie die net balanceert op de rand tussen het psychische en het biologische. Daarnaast verwijt Ellis hem te weinig aandacht te schenken aan de bij inversie vaak voorkomende genegenheid voor mannen en de gehechtheid aan de moeder. In zijn besluit formuleert Ellis ook enkele suggesties voor de behandeling. In tegenstelling tot de in die tijd populaire

aanpak — een combinatie van hypnose, prostituees en alcohol — raadt Ellis abstinentie aan. Verhaeghe merkt op dat dit strookt met Ellis' eigen levensstijl — hij die als maagd in het huwelijk trad en gescheiden leefde van zijn vrouw, die zelf een openlijk lesbische voorvechtster van vrouwenrechten was. Maar het strookt helemaal niet met een analytische behandeling die in de eerste plaats de homoseksueel behandelt, en niet zijn homoseksualiteit.

Deze lezing kan de indruk wekken dat de psychoanalyse, in navolging van Freud, een heel genuanceerde en tolerante houding koesterde ten aanzien van homoseksualiteit in een wereld die daar erg vijandig tegenover stond. Aan deze illusie maakte David Blomme krachtdadig een einde. Alles begint in Nederland, waar een vermoedelijk homoseksuele arts in 1921 wil toetreden tot de International Psychoanalytic Association (IPA). Ernest Jones, toen voorzitter van de IPA, zal hier een negatief advies over geven. Wanneer Jones zich tot Freud richt met de vraag of homoseksualiteit niet beter een algemeen uitsluitingscriterium zou kunnen zijn, antwoordt deze laatste dat de erkenning van analytici moet afhangen van andere kwaliteiten. De visie van Freud zal weinig weerklank vinden in het verdere verloop van de geschiedenis van de psychoanalyse, want men zal homoseksuelen lang de erkenning als analytici weigeren. Deze houding is vooral sterk aanwezig in de Verenigde Staten. Daar stellen de analytici een moreel doel voorop: zij willen de homoseksueel bevrijden van zijn homoseksualiteit. Waar Putnam beweert de mens moreel beter te willen maken, zal Freud stellen dat dit de psychoanalyse nobeler maakt dan ze is. Maar ook op het Europese vasteland is de psychoanalyse niet onverdeeld ten aanzien van de homoseksualiteit. Toen in Frankrijk het debat rond het homohuwelijk heviger woedde, scharden nogal wat analytici zich achter de gevechtlijn van de tegenstanders.

Enkele analytici hebben een getuigenis afgelegd van hun moeilijke parcours om

analyticus te worden. Eén van hen is Richard Isay met zijn boek *Becoming gay* (1996). Net als hij hebben veel homoseksuele analytici binnen hun eigen analyse hun geaardheid steeds geheimgehouden omdat zij anders nooit analytici konden worden. Mensen zoals Isay hebben lang gelobbyd om homoseksuelen dezelfde rechten als heteroseksuelen toe te kennen binnen het psychoanalytische verenigingsleven. Dat zulks slechts recent werd verwezenlijkt wekte mijn verbazing. Pas in 1992 erkende de American Psychoanalytic Association homoseksuelen als analytici, en de IPA pas in 2001! De spreker stelt samen met ons de vraag hoe dat heeft kunnen gebeuren. Het argument dat het aan een theoretische evolutie zou liggen, kan makkelijk weerlegd worden. Freud had helemaal geen andere theorie nodig om een zeer genuanceerd standpunt in te nemen. Misschien is de psychoanalyse wel meer afhankelijk van de normen van de samenleving waarin zij leeft dan ze zelf soms wil toegeven?

Huguette Raes, Dimitri Van Puymbroeck en An Waterschoot, de sprekers van de namiddag, brachten elk een gevalstudie vanuit hun eigen klinische ervaring. Het zou het thema van deze studiedag onwaardig zijn om hun bijzonder uitgebreide en complexe presentaties hier verkort weer te geven. De homoseksuelen over wie zij kwamen vertellen laten zich immers niet samenvatten tot enkele korte uitspraken. Het volstaat dus te stellen dat deze getuigenissen weergeven dat het homoseksuele subject de clinicus zowel in de privépraktijk als in de instelling met dezelfde particulariteit confronteert als hij van elke patiënt te horen krijgt. Hoe kan het ook anders? Ieder de klinisch werkt, weet uiteindelijk: *de* patiënt bestaat niet. Daarover zal, althans zo hoop ik, altijd veel geschreven worden!

Literatuur

ISAY, R. (1996). *Becoming gay — The journey to self-acceptance*. New York: Pantheon.

NICOLAI, N. (2014). Homoseksualiteiten.

Tijdschrift voor Psychoanalyse, 20, p. 126-127.